

УДК 378.017:316.61].016:811.111:[373.2.091.12.011.3-051
DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.80.2.10>

Михайленко О. В., Мамчич О. Б.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено актуальній проблемі розвитку соціокультурної компетенції майбутніх фахівців дошкільної освіти під час вивчення англійської мови. Метою дослідження є визначення особливостей та наукове обґрунтування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців дошкільної освіти під час вивчення англійської мови. Формування соціокультурної компетенції є одним із пріоритетів вивчення англійської мови, оскільки вона надає студентам унікальну можливість застосовувати свої знання щодо мовних та культурних особливостей, звичок, традицій, стандартів поведінки, етикету англомовних країн у спілкуванні з представниками цих країн.

Науковою новизною дослідження є розробка і впровадження в освітній процес комплекс навчальних завдань, які ефективно впливають на підвищення рівня соціокультурної компетенції майбутніх фахівців дошкільної освіти.

У статті обґрунтовано теоретичні засади процесу формування соціокультурної компетенції під час вивчення англійської мови майбутніми фахівцями дошкільної освіти. Визначено компоненти, форми та методи формування соціокультурної компетенції під час вивчення англійської мови. Здобуті результати засвідчили правомірність вихідних положень дослідження, а реалізація мети і завдань стали підставою для відповідних висновків.

Сформований рівень соціокультурної компетенції майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі виконання ними навчальних завдань є підтвердженням ефективності процесу формування завдяки інноваційним технологіям, спрямованим на вміння оцінювати соціолінгвістичні відмінності між двома культурами, застосовувати знання щодо особливостей культури країни, мова якої вивчається, висловлювати своє ставлення до літератури, науки, мистецтва, культури народу, мова якого вивчається, вирішувати соціокультурні завдання в різноманітних ситуаціях спілкування, висловлювати власні думки, обґрунтовувати та відстоювати свою позицію.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, майбутній фахівець, дошкільна освіта, форми, методи, англійська мова, знання, вміння.

Проблема розвитку соціокультурної компетентності є однією з найактуальніших у вищій школі, зокрема у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти, оскільки соціокультурна компетентність передбачає отримання навичок використовувати знання про націю, мовний етикет та комунікативні технології країни, мова якої вивчається. Крім того, ця компетенція сприяє взаєморозумінню з іншими носіями культури, яка є важливою умовою міжнародних зв'язків України в різноманітних сферах життєдіяльності, виходу її в європейський та світовий простори.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що формування соціокультурної компетенції розглядали у своїх працях такі дослідники, як А. Вербицький, І. Закір'янова, Г. Єгорова, С. Єжицька, Т. Жукова, О. Ізмайлова, Т. Кухтевич, І. Кушнір, М. Максимець, Мінніса С. Сафіна, Т. Несвірська, Н. Падеріна, Г. Паніна, С. Рапопорт, Г. Саволайнен, С. Чехова, С. Шехавцова та ін.

Метою статті є визначення особливостей та наукове обґрунтування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців дошкільної освіти під час вивчення англійської мови.

Формування професійних компетенцій передбачено під час підготовки будь-якого фахівця будь-якої галузі. У словнику іншомовних слів зазначається, що компетенція – це латинське слово *competentia*, від *competere* що означає «взаємно прагнути; відповідати, підходити» [7]. Професійну компетенцію своєю чергою можна визначити як вміння використовувати знання, навички, досвід у будь-яких умовах професійної діяльності.

Отже, компетенцію можна розглядати як здатність робити щось якісно або ефективно.

Під час вивчення англійської мови необхідним компонентом комунікативної компетенції є соціолінгвістична компетенція.

Так, М. Максимець характеризує соціокультурну компетенцію як здатність людини через розуміння та повагу до інших мов, культур і релігій, проявляти активну і відповідальну життєдіяльність у суспільстві на засадах демократичності, гуманізму, толерантності тощо [5].

Своєю чергою С. Єжицька визначає соціокультурну компетенцію як здатність поводитися належним чином у конкретних ситуаціях, обрати відповідну форму соціального етикету, розшифрувати соціальний код партнера, використовувати інший словник, зрозуміти значення слів у певному контексті тощо [10].

О. Б. Тарнопольський зазначає, що соціокультурна компетенція – це здатність комуніканта продукувати та розуміти усне та письмове мовлення відповідно до тих культурних норм, які існують у певній мовній та культурній спільноті [8, с. 238].

Слід зауважити, що багато науковців дають визначення соціокультурній компетенції, але всі вони передбачають знання маркерів соціальних відносин, мовний етикет, народної мудрості, відмінності мов, діалект та наголос.

Таким чином, для формування соціокультурної компетенції у майбутніх фахівців дошкільної освіти необхідно знати її компоненти.

Так, Мінніса С. Сафіна характеризує соціокультурну компетентність як складне явище і виділяє такі компоненти:

- лінгвокультурний – знання лексичних одиниць із соціокультурною семантикою (наприклад, привітання, форми звернення та прощання в усному та письмовому мовленні);
- соціолінгвістичний – знання мовних особливостей соціальних класів, різних поколінь, статей, соціальних груп;
- культурний – знання особливостей культури звичок, традицій, стандартів поведінки, етикет англomовних країн та здатність їх належним чином розуміти та застосовувати у спілкуванні [9].

Свою чергою науковець О. Горошкіна виділяє такі компоненти: лінгвокраєзнавчий, лінгвокраїнознавчий, лінгвополікультурний [3, с. 184–186].

На нашу думку, Т. М. Колодзько надала більш розгорнуту характеристику соціокультурної компетенції. Науковець зазначає такі складники:

- 1) країнознавча компетенція (усталені знання, поточна інформація, професійна тематика, молодіжна тематика).
- 2) лінгвокраїнознавча компетенція (фонові знання, безеквівалентна лексика, топоніми, антропоніми, “хрононіми”, фразеологізми).
- 3) соціолінгвістична компетенція (формули мовленнєвого етикету, правила ввічливості, вирази народної мудрості) [4, с. 11].

Відповідно до компонентів соціокультурної компетенції ми вважаємо, що процес її формування краще за все реалізувати на заняттях навчальної дисципліни “Іноземна мова”, зокрема англійської.

Так, науковець І. Мамонова стверджує, що впровадження в навчальний процес вивчення англійської мови матеріалів соціокультурного змісту сприятиме розвитку лінгвістичного світогляду, активізації власного досвіду та країнознавчих знань, сприятиме запам’ятовуванню лінгвістичного матеріалу та допоможе уникнути соціокультурних помилок у майбутньому, сприятиме розвитку логічного та критичного мислення студентів, допоможе набувати навички щодо користування автентичною літературою [6, с. 9].

Таким чином, формування соціокультурної компетенції передбачає не лише знання відповідного матеріалу, але й активне застосування знань у спілкуванні з представниками інших культур. Так, майбутній фахівець дошкільної освіти має вміти: оцінювати соціолінгвістичні відмінності між двома культурами; застосовувати знання щодо особливості культури країни, мова якої вивчається; висловлювати своє ставлення до літератури, науки, мистецтва, історичних подій, культури іншомовних носіїв; вирішувати соціокультурні завдання в різноманітних ситуаціях спілкування; висловлювати власні думки; обґрунтовувати та відстоювати свою позицію.

Слід зазначити, що для формування всіх компонентів соціокультурної компетенції необхідні відповідні умови, адже важко навчити студентів культури та соціокультурних особливостей, якщо в них немає можливості спілкуватися з носіями мови, яку вони вивчають.

Крім того, на думку І. Воробйової, відсутність відповідних матеріалів соціокультурного змісту в підручниках, недостатня кількість завдань комунікативного характеру негативно впливають на процес опанування соціолінгвістичних вмінь [2, с. 199].

Ми вважаємо, що дійсно у процесі формування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців виникають деякі перешкоди. Тому для подолання цих перешкод дуже важливо визначити всі можливі форми та методи, які б сприяли формуванню соціокультурної компетенції на заняттях англійської мови.

Так, В. Біла, С. Дерев’яно виділяють такі форми та методи формування розвитку соціокультурної компетенції учнів у процесі вивчення англійської мови: порівняльний метод, завдяки якому студенти вчать порівнювати традиції, звичаї країни, мова якої вивчається, з рідною культурою; метод “критичних випадків”, завдяки якому студенти розуміють різницю між вербальним та невербальним спілкуванням; метод “короткого викладення культурних аспектів”, що дає змогу сконцентруватися на одній із різниць у культурі двох країн; застосування в навчальному процесі нетрадиційних уроків під час вивчення свят і традицій англomовних країн; навчання мовленнєвого етикету та розмовної англійської мови; використання таких текстів, як меню, оголошення, реклама; впровадження рольових ігор [1].

Крім того, соціокультурну компетенцію майбутніх фахівців дошкільної освіти можна формувати, використовуючи такі форми роботи: аудіювання автентичних та методично адаптованих матеріалів, перегляд цікавих фільмів англійською мовою, виконання різноманітних комунікативних вправ, ігрових завдань, пошукових задач (просектна робота) і завдяки сучасним Інтернет-технологіям виконувати мультимедійні презентації проєктів.

Так, у Національному університеті “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка, на факультеті дошкільної, початкової освіти і мистецтв, студенти дошкільної освіти, відповідно до Робочої програми з навчальної дисципліни “Іноземна мова (англійська)”, готують проєкт за темою: “The Royal Family”, представляють презентації за темами: “Education in Great Britain”, “Education in the USA”, “Education in Australia”, “Culture Traditions in Great Britain”, “Culture Traditions in the USA”, “Culture Traditions in the Australia”.

Слід зазначити, що всі студенти дошкільної освіти із задоволенням виконують ці завдання, завдяки чому вони оцінюють відмінності між культурами, застосовують знання щодо особливості культури іншомовної

країни, висловлюють своє ставлення до освіти, літератури, мистецтва, культури народу, мова якого вивчається, висловлюють власні думки, обґрунтовують та відстоюють свою позицію.

Висновки. Отже, для ефективного формування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців дошкільної освіти варто враховувати компоненти, методи, форми та засоби формування розвитку соціокультурної компетенції, а також враховувати напрям підготовки майбутніх фахівців, щоб вибрати відповідний навчальний матеріал.

Використана література:

1. Біла В. М., Дерев'яно С. А. Формування соціокультурної компетенції учнів середньої і старшої школи засобами англійської мови. *Таврійський вісник*. 2015. № 3(51). С. 192–198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2015_3_35 (дата звернення: 16.03.21).
2. Воробйова І. А. Лінгвокраїнознавчий і соціокультурний аспекти навчання іноземної мови. *Слов'янський вісник* : Збірник наукових праць. Серія «Філологічні науки» Рівненського інституту слов'янознавства Київського славистичного університету. 2003. Вип. 4. 267 с.
3. Гороскіна О. Підручник як засіб формування соціокультурної компетенції учнів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2010. № 22. С. 183–189.
4. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2005. 24 с.
5. Максимець М. Формування соціокультурної компетенції у процесі вивчення іноземної мови. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2006. Вип. 21. С. 211–218.
6. Мамонова І. П. Формування соціокультурних компетенцій учнів через використання автентичного матеріалу. *Англійська мова та література*. 2011. № 19–21. С. 9–10.
7. Словник іншомовних слів (за ред. О. С. Мельничука, Головна редакція Української Радянської Енциклопедії Академії Наук Української РСР). Київ, 1974. 865 с. URL: <https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/Мельничук-О.-ред.-Словник-іншомовних-слів.pdf> (дата звернення: 31.03.21).
8. Тарнопольський О. Б. Аспектичний підхід до навчання англійської мови для спеціальних цілей у немовних ВНЗ. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. 2011. Вип. 18. С. 231–239.
9. Minnisa S. Safina. Formation of Socio-Cultural Competence in Foreign Language Teaching. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014. Vol. 136. P. 80–83. URL: <http://www.core.ac.uk/download/pdf> (Last accessed: 14.03.21).
10. Yezhitskaya Svetlana. The importance of the development of students' sociocultural competence at the Kazakh-American Free University. *The Kazakh-American Free University Academic Journal*. 2011. № 3. URL: <http://www.kafu-academic-journal.info> (Last accessed: 14.03.21).

References:

1. Bila V. M., Derevianko S. A. (2015) Formuvannya sotsiokulturnoi kompetentsii uchniv serednoi i starshoi shkoly zasobamy anhliiskoi movy [Formation of socio-cultural competence of secondary and high school students by means of English]. *Tavriiskiy visnyk*. № 3(51). S. 192–198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2015_3_35 (data zvernennia: 16.03.21).
2. Vorobiova I. A. (2003) Lihvokrainoznavchyi i sotsiokulturnyi aspekty navchannia inozemnoi movy [Linguistic and sociocultural aspects of foreign language teaching]. *Slovianskyi visnyk: Zbirnyk naukovykh prats. Seriiia «Filolohichni nauky» Rivnenskoho instytutu slovianoznavstva Kyivskoho slavystychnoho universytetu*. Vyp. 4. 267s. [in Ukrainian]
3. Horoshkina O. (2010) Pidruchnyk yak zasib formuvannia sotsiokulturnoi kompetentsii uchniv [Textbook as a means of forming socio-cultural competence of students]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. № 22. S. 183–189. [in Ukrainian]
4. Kolodko T. M. (2005) Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentsii maibutnykh uchyteliv inozemnykh mov u vyshchychk pedahohichnykh navchalnykh zakladakh [Formation of socio-cultural competence of future foreign language teachers in higher pedagogical educational institutions] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv. 24 s. [in Ukrainian]
5. Maksymets M. (2006) Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentsii u protsesi vyvchennia inozemnoi movy [Formation of socio-cultural competence in the process of learning a foreign language]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia pedahohichna*. Vyp. 21. S. 211–218. [in Ukrainian]
6. Mamonova I. P. (2011) Formuvannia sotsiokulturnykh kompetentsii uchniv cherez vykorystannia avtentychnoho material movy [Formation of socio-cultural competencies of students through the use of authentic material]. *Anhliiska mova ta literatura*. № 19–21. S. 9–10. [in Ukrainian]
7. Slovyk inshomovnykh sliv (1974) [Dictionary of foreign words] (za red. O. S. Melnychuka, Holovna redaktsiia Ukrainskoi Radianskoi Entsyklopedii Akademii Nauk Ukrainskoi RSR). Kyiv. 865 s. URL: <https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/Melnychuk-O.-red.-Slovyk-inshomovnykh-sliv.pdf> (data zvernennia: 31.03.21).
8. Tarnopolskyi O. B. (2011) Aspektnyi pidkhid do navchannia anhliiskoi movy dlia spetsialnykh tsilei u nemovnykh VNZ [Aspect approach to teaching English for special purposes in non-language universities]. *Visnyk KhNU im. V. N. Karazina*. Vyp. 18. S. 231–239. [in Ukrainian]
9. Minnisa S. Safina. Formation of Socio-Cultural Competence in Foreign Language Teaching. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2014. Vol. 136. P. 80–83. URL: <http://www.core.ac.uk/download/pdf> (Last accessed: 14.03.21).
10. Yezhitskaya S. The importance of the development of students' sociocultural competence at the Kazakh-American Free University. *The Kazakh-American Free University Academic Journal*. 2011. № 3. URL: <http://www.kafu-academic-journal.info> (Last accessed: 14.03.21).

Mykhailenko O. V., Mamchych O. B. Features of the development of sociocultural competence of future specialists in preschool education while learning English

The article is devoted to the current problem of development of socio-cultural competence of future specialists in preschool education while learning English. The aim of the research is definition of the features and scientific substantiation

of socio-cultural competence of future specialists in preschool education while learning English. The formation of socio-cultural competence is one of the priorities of learning English, as it gives students a unique opportunity to apply their knowledge of the language and cultural features, habits, traditions, standards of behavior, etiquette of English-speaking countries during communication with representatives of these countries.

The scientific novelty of the research is the development and implementation a set of educational tasks that effectively affect the level of socio-cultural competence of future specialists in preschool education in the educational process.

The article substantiates the theoretical foundations of the process of formation of socio-cultural competence while learning English by future specialists in preschool education. The components, forms and methods of formation of socio-cultural competence while learning English are determined. The obtained results confirmed the validity of the initial provisions of the research, and the realization of the purpose and the objectives became the basis for the relevant conclusions.

The formed level of socio-cultural competence of future specialists in preschool education in the process of performing their educational tasks is a confirmation of the effectiveness of the formation process through innovative technologies. They focus on skills to appreciate sociolinguistic differences between cultures; apply knowledge about the peculiarities of the culture of the country whose language is being studied; to express their attitude to the literature, science, art, culture of the people whose language is being studied; to solve socio-cultural problems in various communication situations; express their own opinions; substantiate and defend their point of view.

Key words: *sociocultural competence, future specialist, preschool education, forms, methods, the English language, knowledge, skills.*